

Олександр С. Власюк¹, Анатолій А. Чинчик², Степан М. Голубка³
**МЕТОДОЛОГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ ОЦІНЮВАННЯ РИЗИКІВ
ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ
ЕКОНОМІКИ: ПОКАЗНИКИ, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ**

У статті запропонована методологія оцінювання ризиків вчинення кримінальних правопорушень у сфері національної економіки. Висвітлені проблемні питання взаємозв'язку і взаємодії загроз ризику їх вчинення, запропонована система показників для комплексного аналізу впливу кримінальних правопорушень на результати економічної діяльності та обґрунтовані механізми розрахунку таких показників.

Висвітлені проблемні питання взаємозв'язку і взаємодії загроз ризику вчинення кримінального правопорушення, обґрунтовані механізми їх розрахунку за відповідними показниками та оцінки впливу на результати національної економічної діяльності.

Розкрито сутність та запропоновані підходи до визначення і обрахування показників криміналізації та тенденцій впливу ризиків вчинення кримінального правопорушення на національну економіку.

Окреслена сутність пом'якшувальних заходів як інституціонального інструментарію мінімізації ризиків вчинення кримінального правопорушення. Запропонований підхід до прогнозування наслідків їх застосування з метою підвищення інституційної спроможності, зокрема при реалізації проактивної функції управління ризиками кримінальних правопорушень у сфері економіки.

Розглянуті питання переоцінки ризиків вчинення кримінальних правопорушень, зокрема в частині дослідження сутності пом'якшувального заходу, що стимулює покращення їх ефективності та підвищення якості управлінських рішень.

Запропонована модель управління ризиками на основі прогнозування їх розвитку, що дозволяє більш ефективно та проактивно протидіяти поширенню негативних явищ, які їх стимулюють.

Обґрунтована важливість застосування інструментарію оцінювання ризиків вчиненням кримінальних правопорушень у сфері економіки.

Ключові слова: економічна безпека, вразливість, загроза, ризик, тенденція впливу ризиків, ризик вчинення кримінального правопорушення, управління ризиками, наслідкові показники, криміналізація національної економіки, діапазон ймовірних втрат, прогнозування, пом'якшувальні заходи.

Рис. 4. Табл. 5. Формл. 9. Літ. 21.

DOI: 10.32752/1993-6788-2025-1-288-251-268

Oleksandr Vlasyuk, Anatolii Chynchyk, Stepan Holubka
**METHODOLOGICAL CONCEPT OF RISK ASSESSMENT
OF CRIMINAL OFFENSES IN THE SPHERE OF ECONOMY:
INDICATORS, TRENDS, AND FORECASTING**

The article proposes a methodology for assessing the risks of committing criminal offenses in the field of the national economy. It highlights problematic issues of interconnection and interaction of threats and risks of committing such offenses, proposes a system of indicators for a comprehensive analysis of the impact of criminal offenses on the results of economic activity, and substantiates mechanisms for calculating these indicators.

¹ National Institute for Strategic Studies. Ukraine.

² Kyiv National University of Construction and Architecture. Ukraine.

³ National Academy of Management. Ukraine.

Problematic aspects of the interrelation and interaction of threats of committing criminal offenses are revealed, mechanisms for their calculation by relevant indicators are substantiated, as well as the assessment of their impact on the results of national economic activity.

The essence is disclosed and approaches are proposed for defining and calculating indicators of criminalization and the trends of risk impact of committing criminal offenses on the national economy.

The essence of mitigating measures is outlined as an institutional tool for minimizing the risks of committing criminal offenses. An approach to forecasting the consequences of their application is proposed with the aim of strengthening institutional capacity, in particular in the implementation of the proactive function of risk management of criminal offenses in the economic sphere.

The issues of re-evaluating the risks of committing criminal offenses are considered, particularly in terms of examining the nature of mitigating measures, which stimulate the improvement of their effectiveness and enhance the quality of management decisions.

A risk management model based on forecasting their development is proposed, which allows more effective and proactive counteraction to the spread of negative phenomena that stimulate them.

The importance of applying risk assessment tools for criminal offenses in the sphere of economy is substantiated.

Keywords: economic security, vulnerability, threat, risk, trend of risk impact, risk of committing a criminal offense, risk management, consequential indicators, criminalization of the national economy, range of probable losses, forecasting, mitigating measures.

Peer-reviewed, approved and placed: 12.06.2025.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції соціально-економічної ситуації в Україні загострюють проблеми забезпечення економічної безпеки, вагоме місце серед яких займають існуючих загрози вчинення кримінальних правопорушень у сфері економіки. Для вирішення цих проблем важливим є виявлення зазначених загроз, вимірювання рівня їх небезпеки, а також реалізація адекватних заходів щодо запобігання та усунення ризиків вчинення таких кримінальних правопорушень з метою мінімізації негативних наслідків впливу на економічний розвиток.

В умовах сьогодення підходи до оцінювання ризиків вчинення кримінальних правопорушень у сфері економіки потребують, з одного боку, дослідження чинників мотивації та оцінки наслідків вчинення, а з іншого – визначення та вимірювання значимості показників, що їх характеризують, комплексного підходу до аналізу, ефективного управління такими ризиками та прогнозування очікуваних результатів від заходів протидії. Саме відсутність практичної методології оцінювання ризиків вчинення кримінальних правопорушень у сфері економіки пояснює актуальність зазначеної проблеми та зумовлює необхідність її дослідження та розробки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні питання щодо системи показників економічної безпеки, ідентифікації, систематизації та оцінювання ризиків і загроз в системі національної економіки, управління економічними ризиками, забезпечення ефективності оцінки рівня економічної безпеки держави досліджували О. Барановський [1], В. Вітлінський [2,3], О. Власюк [4, 5, 6], В. Геєць [7], М. Єрмошенко [8], З. Живко [9], А. Камінський [10], О. Маслій [11], С. Онищенко [12], С. Пирожков [13], Р. Скопенко [14], А. Сухоруков [15], О. Ястремський [16] та ін.

Водночас, додаткового вивчення потребують питання взаємозв'язку та залежності рівнів ризику вчинення кримінальних правопорушень у сфері

економіки, показників її криміналізації, оцінки тенденцій впливу таких ризиків та прогнозування їх наслідків, що і є предметом цього дослідження.

Мета дослідження. Враховуючи зазначене, метою дослідження є наукове обґрунтування методичних підходів до аналізу та оцінювання ризиків вчинення кримінальних правопорушень у сфері економіки.

Основні результати дослідження. Комплексна методологія оцінювання ризиків вчинення кримінальних правопорушень у сфері економіки потребує розрахунку низки показників, ключовими серед яких є визначення їх рівнів [17], вагомості та тенденцій впливу на національну економіку.

Очевидно, що статистичною базою даних для подальшого оцінювання ризиків вчинення кримінальних правопорушень у сфері економіки будуть їх вимірювальні параметри, виявлені державними інституціями відповідно до їх повноважень. Одним з ключових параметрів тут є обсяг виявлених економічних втрат від кримінальних правопорушень. Сумарні економічні втрати від усіх виявлених кримінальних правопорушень дозволяють оцінити рівень криміналізації національної економіки як відношення обсягів таких втрат до загальних обсягів перевірених операцій. По аналогії з методикою проведення соціологічних опитувань, у випадку, коли вибірка перевірених операцій буде репрезентативною щодо їх загального обсягу в економіці, такий показник може трактуватися як рівень криміналізації національної економіки. Якщо ж оцінювати частку обсягів виявлених втрат по відношенню ВВП країни, то такий показник слід вважати ідентифікованим рівнем криміналізації економіки.

Важливим показником оцінювання ризиків вчинення кримінальних правопорушень в сфері економіки є коефіцієнт тенденції впливу ризику його вчинення на економічну динаміку (далі – коефіцієнт тенденції впливу ризику) [18]. Він має свій вимір для кожного часового періоду і зводить динамічний ряд щорічних наслідкових показників до одного числового значення. Таким чином оцінюється зміна динаміки показника не по відношенню до конкретного періоду, а по відношенню до всього періоду обстежень. Це слугує підґрунтям для проактивного управління ризиком вчинення кримінального правопорушення [18], оскільки дозволяє визначити чинники, що негативно впливають на його поширення [17], та розробити інституціональні заходи, застосування яких дозволить понизити його рівень.

Розрахунки рівнів ризиків вчинення кримінальних правопорушень у сфері національної економіки та обчислення діапазонів ймовірних втрат від них, дозволяють визначити загальну тенденцію їх впливу на економічну динаміку. Тут може бути використаний коефіцієнт тенденції розвитку загрози ризику вчинення кримінального правопорушення, розрахунок якого ґрунтується на динаміці та вагомості її наслідкових показників [18].

Коефіцієнт тенденції впливу ризику розраховується у вигляді динамічного ряду числових або відсоткових значень, що дозволяє оцінити його зміну у часі та її напрямом. Якщо коефіцієнт має позитивне значення то це свідчить про зменшення впливу ризику на економіку у досліджуваному проміжку часу, а у випадку негативного – навпаки. У разі якщо тенденція впливу ризику становить «0» - вплив ризику не змінився.

Зобразимо вищезазначене на відповідній шкалі (рис. 1).

Шкала вимірювання коефіцієнта тенденції впливу ризику (показник або %)

Рис. 1. Шкала вимірювання коефіцієнта тенденції впливу ризику, авторська розробка

Коефіцієнт тенденції впливу ризику вчинення кримінального правопорушення обраховується як добуток сукупності вагових коефіцієнтів усіх загроз ризику вчинення кримінального правопорушення та значень коефіцієнтів тенденцій розвитку усіх загроз до ризику [18].

Для цього визначимо ваговий коефіцієнт загрози ризику вчинення кримінального правопорушення за формулою (1):

$$w(z) = \frac{R(r)_z}{\sum_1^z R(r)} \quad (1)$$

де, $w(z)$ – ваговий коефіцієнт загрози z ризику вчинення кримінального правопорушення; $R(r)_z$ – середній інтервал діапазону ймовірних втрат від загрози z ; z – кількість загроз до ризику вчинення кримінального правопорушення.

При цьому середній інтервал діапазону ймовірних втрат від загрози вираховується як:

$$R(r)_z = \frac{\max R(r)_z + \min R(r)_z}{2} \quad (2)$$

де, $R(r)_z$ – середній інтервал діапазону ймовірних втрат від загрози z ; $\max R(r)_z$ – максимальне значення діапазону ймовірних втрат від загрози z ; $\min R(r)_z$ – мінімальне значення діапазону ймовірних втрат від загрози z .

Таким чином коефіцієнт тенденції впливу ризику вчинення кримінального правопорушення буде вираховуватися, як сума перемножених вагових коефіцієнтів кожної загрози ризику на коефіцієнти тенденцій їх розвитку, за формулою (3):

$$s(r)_T = \sum_1^z w(z)s(z)_T \quad (3)$$

де, $s(r)_T$ – коефіцієнт тенденції впливу ризику вчинення кримінального правопорушення за період T ; $w(z)$ – ваговий коефіцієнт загрози (z) ризику вчинення кримінального правопорушення; $s(z)_T$ – коефіцієнт тенденції ступеню розвитку загрози (z) ризику вчинення кримінального правопорушення [18] за період T ; z – кількість загроз ризику вчинення кримінального правопорушення.

Розрахувавши коефіцієнти тенденцій впливу кожного ризику вчинення кримінального правопорушення у сфері національної економіки аналогічно можемо розрахувати загальний коефіцієнт тенденції впливу ризиків.

З метою його визначення розрахуємо ваговий коефіцієнт ризику вчинення кримінального правопорушення за формулою (4):

$$W(r) = \frac{R(z)_r}{\sum_1^r R(z)} \quad (4)$$

де, $W(r)$ – ваговий коефіцієнт ризику (r) вчинення кримінального правопорушення; $R(z)_r$ – середній інтервал діапазону ймовірних втрат від ризику (r) вчинення кримінального правопорушення; r – кількість ризиків вчинення кримінальних правопорушень.

При цьому середній інтервал діапазону ймовірних втрат від ризику вчинення кримінального правопорушення вираховується як:

$$R(z)_r = \frac{\max R(z)_r + \min R(z)_r}{2} \quad (5)$$

де, $R(z)_r$ – середній інтервал діапазону ймовірних втрат від ризику (r) вчинення кримінального правопорушення; $\max R(z)_r$ – максимальне значення діапазону ймовірних втрат від ризику (r) вчинення кримінального правопорушення; $\min R(z)_r$ – мінімальне значення діапазону ймовірних втрат від ризику (r) вчинення кримінального правопорушення.

Розрахунок вагових коефіцієнтів ризиків дозволяє визначити загальний коефіцієнт тенденції впливу ризиків, як суму добутків вагових коефіцієнтів кожного ризику вчинення кримінального правопорушення у сфері економіки на коефіцієнти тенденцій їх впливу:

$$s(Ekz)_T = \sum_1^r w(r)s(r)_T \quad (6)$$

де, $s(Ekz)_T$ – загальний коефіцієнт тенденції впливу ризиків за період T ; $W(r)$ – ваговий коефіцієнт ризику (r) вчинення кримінального правопорушення; $s(r)_T$ – коефіцієнт тенденції впливу ризику (r) вчинення кримінального правопорушення за період T ; r – кількість ризиків вчинення кримінальних правопорушень.

Наведемо приклад такого розрахунку. Дані для розрахунку наведені в табл. 1.

Таблиця 1. Дані для розрахунку загального коефіцієнта тенденції впливу ризику вчинення кримінального правопорушення $S(r)_T$, за 2022-24 роки, та загального показника криміналізації національної економіки (ідентифікованої) за 2024 рік, млрд гривень, побудовано автором

Вид показника	Показник	Ризики вчинення кримінальних правопорушень передбачених статтями Кримінального кодексу України [19]			
		201 ³	204	212	233
Тип загрози, $s(z)_T$:	1	0,01	0,24	-0,07	0,33
	2	0,22	0,04	0,28	-0,05
	3	-0,16	-0,23	0,31	0,11
	4	0,17	0,42	0,03	-0,06
Діапазон ймовірних втрат від загрози:	1	[18,8;20]	[18,4;19,3]	[15,8;15,9]	[0,9;1,1]
	2	[12,2;13,1]	[6,2;6,7]	[66,8;68,1]	[0,3;0,5]
	3	[2,3;2,8]	[2,9;3,3]	[14;14,5]	[0,05;0,08]
	Діапазон ймовірних втрат від ризику	[33,3;35,9]	[27,5;29,3]	[96,6;98,5]	[1,25;1,68]

Спочатку визначимо вагові коефіцієнти загроз до ризиків вчинення кримінальних правопорушень, для чого розрахуємо середні інтервали діапазонів ймовірних втрат від них та обчислимо коефіцієнти тенденцій впливу таких ризиків.

Середні інтервали діапазонів ризику вчинення кримінального правопорушення за статтею 201³ Кримінального кодексу України будуть становити:

$$R(201^3)_1 = (18,8 + 20)/2 = 19,4;$$

$$R(201^3)_2 = (12,2 + 13,1)/2 = 12,7;$$

$$R(201^3)_3 = (2,3 + 2,8)/2 = 2,6;$$

$$R(201^3)_4 = (33,3 + 35,9)/2 = 34,6.$$

В свою чергу вагові коефіцієнти дорівнюють:

$$W(1)_{201^3} = 19,4/(19,4 + 12,7 + 2,6 + 34,6) = 0,28;$$

$$W(2)_{201^3} = 12,7/(19,4 + 12,7 + 2,6 + 34,6) = 0,18;$$

$$W(3)_{201^3} = 2,6/(19,4 + 12,7 + 2,6 + 34,6) = 0,04;$$

$$W(4)_{201^3} = 34,6/(19,4 + 12,7 + 2,6 + 34,6) = 0,5.$$

Таким чином, коефіцієнт тенденції впливу ризику вчинення кримінального правопорушення за статтею 201³ Кримінального кодексу України становить

$S(201^3)_{2022-24}: 0,28*0,01 + 0,18*0,22 + 0,04*(-0,16) + 0,5*0,17 = 0,121$, що означає зменшення впливу ризику на 12,1 %.

Аналогічні розрахунки, проведені для статей 204, 212 та 233 Кримінального кодексу України засвідчують, що коефіцієнти тенденцій впливу ризику вчинення кримінального правопорушення за ними складають відповідно 0,2821, 0,1291 та 0,0773. Іншими словами зменшення впливу ризику вчинення за цими статтями кримінального правопорушення складає 28,2%, 12,9% та 7,7%.

Щоб розрахувати загальний коефіцієнт тенденції впливу ризиків необхідно мати коефіцієнти тенденцій впливу ризиків вчинення всіх

кримінальних правопорушень у сфері національної економіки. Для прикладу таких розрахунків використаємо вже отримані результати та дані з табл. 1.

В цьому випадку середні інтервали діапазонів ймовірних втрат від ризиків вчинення кримінальних правопорушень будуть складати:

$$R(z)201^3 = (33,3 + 35,9) / 2 = 34,6;$$

$$R(z)204 = (27,5 + 29,3) / 2 = 28,4;$$

$$R(z)212 = (96,6 + 98,5) / 2 = 97,55;$$

$$R(z)233 = (1,25 + 1,68) / 2 = 1,465.$$

В свою чергу, вагові коефіцієнти будуть дорівнювати:

$$W(201^3) = 34,6 / (34,6 + 28,4 + 97,55 + 1,465) = 0,214;$$

$$W(204) = 28,4 / (34,6 + 28,4 + 97,55 + 1,465) = 0,175;$$

$$W(212) = 97,55 / (34,6 + 28,4 + 97,55 + 1,465) = 0,6;$$

$$W(233) = 1,465 / (34,6 + 28,4 + 97,55 + 1,465) = 0,001.$$

Загальний коефіцієнт тенденції впливу ризиків (взятих для прикладу ризиків) відповідно буде складати:

$$s(Ekz)_{2022-24} = 0,214 * 0,121 + 0,175 * 0,2821 + 0,6 * 0,1291 + 0,001 * 0,0773 = 0,1528 \text{ або } 15,3 \%$$

Тут позитивне значення показника свідчить про загальну тенденцію зменшення впливу ризиків вчинення кримінальних правопорушень у сфері економіки на 15,3 %. Проте нагадаємо, що для отримання релевантного результату розрахунку для всієї економіки необхідно врахувати показники ризиків усіх кримінальних правопорушень у цій сфері.

Водночас, коефіцієнт тенденції впливу ризиків може також розраховуватися у вигляді очікуваного значення (очікувана тенденція впливу ризиків). Для цього слід, використати середній інтервал діапазону очікуваних втрат від ризику вчинення кримінального правопорушення та прогнозні коефіцієнти кількісних наслідкових показників (k_{np}) [18].

Забезпечення національних економічних інтересів та економічної безпеки держави вимагає послідовного зменшення криміналізації економіки. При цьому загальний показник криміналізації економіки має враховувати ризики вчинення всіх кримінальних правопорушень у цій сфері. Це дасть можливість оцінити масштаби поширення кримінальних проявів та вагомість їх впливу на економічну діяльність [17].

Визначення загального показника криміналізації національної економіки проводиться з урахуванням результатів роботи державних інституцій з ідентифікації, упередження та протидії таким кримінальним проявам. Аналіз ідентифікованих державними інституціями кримінальних проявів, а також явищ, які їх зумовлюють, дає можливість оцінити їх участь у криміналізації національної економіки та, при врахуванні всієї їх сукупності, визначити її загальний показник.

Для обчислення загального показника ідентифікованої криміналізації національної економіки протягом конкретного періоду слід використати відповідні параметри діапазонів ймовірних втрат від ризиків вчинення кримінальних правопорушень в економічній сфері та вартість валового внутрішнього продукту (реального). Показник розраховується як відношення середнього значення узагальненого діапазону ймовірних втрат від усіх ризиків вчинення кримінальних правопорушень до обсягів виробництва ВВП:

$$Ekz = \frac{\frac{\max kz + \min kz}{2}}{ВВП(real)} \quad (7)$$

де, Ekz – загальний показник криміналізації національної економіки (ідентифікованої); $\max kz$ – максимальне значення узагальненого діапазону ймовірних втрат від усіх ризиків вчинення кримінальних правопорушень; $\min kz$ – мінімальне значення узагальненого діапазону ймовірних втрат від усіх ризиків вчинення кримінальних правопорушень; $ВВП(real)$ – обсяги виробництва внутрішнього валового продукту (реального).

Ще раз наголосимо, що розрахунок загального показника ідентифікованої криміналізації національної економіки проводиться виключно з урахуванням параметрів узагальненого діапазону ймовірних втрат від усіх ризиків вчинення кримінальних правопорушень у цій сфері. Він складається з діапазонів ймовірних втрат від усіх ризиків вчинення всіх кримінальних правопорушень у сфері економіки, оскільки вони формують цей показник та визначають криміналізацію національної економіки.

Для прикладу розрахуємо загальний показник ідентифікованої криміналізації національної економіки використовуючи дані табл. 2.

Таблиця 2. Дані для розрахунку загального показника ідентифікованої криміналізації національної економіки за 2024 рік, млрд гривень, авторська розробка

Показники	Діапазони ймовірних втрат за статтями Кримінального кодексу України			
	201 ³	204	212	233
Ризик 1	[18,8;20]	[18,4;19,3]	[15,8;15,9]	[0,9;1,1]
Ризик 2	[12,2;13,1]	[6,2;6,7]	[66,8;68,1]	[0,3;0,5]
Ризик 3	[2,3;2,8]	[2,9;3,3]	[14;14,5]	[0,05;0,08]
Діапазон ймовірних втрат від ризиків вчинення кримінального правопорушення за статтями Кримінального кодексу України	[33,3;35,9]	[27,5;29,3]	[96,6;98,5]	[1,25;1,68]
Узагальнений діапазон ймовірних втрат від усіх ризиків	[158,7;165,4]			
Середній інтервал діапазону ймовірних втрат від усіх ризиків	162,1			
Валовий внутрішній продукт (реальний), млрд гривень	6 821,9			

Згідно формули (7) загальний показник ідентифікованої криміналізації національної економіки буде становити $Ekz = ((158,7 + 165,4) / 2) / 6821,9 = 0,02$

або 2%. Зауважимо, що цей розрахунок наведений виключно у якості прикладу.

Зазначимо, що узагальнений діапазон ймовірних втрат від усіх ризиків вчинення кримінальних правопорушень, його середнє значення та загальний показник ідентифікованої криміналізації національної економіки фактично є комплексними показниками оцінки ризиків вчинення усіх кримінальних правопорушень у сфері економіки, що впливають на економічну безпеку держави.

Аналіз комплексних показників ризику вчинення кримінальних правопорушень у сфері економіки, зокрема, визначення його загального рівня та діапазону ймовірних втрат, дозволяє обґрунтувати та оцінити ефективність заходів, які слід вжити профільним інституціям для мінімізації кожної загрози, яка входить до ризику.

З цією метою врахуємо приклад Методики національної оцінки ризиків (НОР), яка розроблена з урахуванням Міжнародних стандартів та на основі кращих практик проведення національних оцінок ризиків у провідних країнах світу[20], що дозволяє класифікувати пом'якшувальні заходи щодо загрози за їх ефективністю. Однак, на відміну від неї, пропонуємо до категорії пом'якшувальних відносити не тільки заходи, які, відповідно до повноважень інституції, вживаються, а й такі, що плануються до вживання з метою мінімізації ризику вчинення кримінального правопорушення або протидії явищу, що його формує.

Ефективність пом'якшувальних заходів для мінімізації ризику вчинення кримінального правопорушення до загрози, відноситься до однієї із наступних категорій [20]:

- ефективні заходи – заходи розроблені в необхідному обсязі, задокументовані та їх застосування регулярно перевіряється; випадків незастосування або неналежного застосування заходів не виявлено; мають місце регулярні та детальні тренінги. Забезпечують зменшення ризику на понад 75%;
- заходи, що вдосконалюються або впроваджуються, – заходи значною мірою розроблені, але їх розробка не завершена; частина заходів задокументована; застосування заходів перевіряється, але нерегулярно. Тренінги мають місце, проте вони нерегулярні. Забезпечують зменшення ризику від 75% до 50%;
- ненадійні заходи – більшість заходів не розроблена та не задокументована; факти документування заходів відсутні та поодинокі; застосування заходів не перевіряється або майже не перевіряється; відсутність розроблених заходів; відсутність тренінгів. Рівень ризику, зокрема ймовірні втрати від нього, не зменшуються. Забезпечують зменшення ризику до 50%.

Наведена класифікація оцінки ефективності заходів для мінімізації ризику вчинення кримінального правопорушення за загрозою, дозволяє присвоїти кожній категорії таких заходів бальну оцінку (рис. 2).

Рівень ефективності пом'якшувальних заходів	
1	Ефективні заходи (75-100%)
2	Заходи, що вдосконалюються або впроваджуються (50-75%)
3	Ненадійні або не розроблені заходи (0-50%)

Рис. 2. Рівні ефективності пом'якшувальних заходів, розроблено на основі [20]

Ефективність заходів інституції щодо вразливості оцінюється експертним методом на основі зазначених рівнів ефективності. При цьому слід врахувати виражену коефіцієнтом вагу кожної з вразливостей до загрози у їх загальній сукупності. Тоді, для визначення ефективності пом'якшувальних заходів до загрози, підсумовуються усі відсотки їх очікуваної ефективності перемножені на відповідні вагові коефіцієнти вразливостей.

Зазначимо, що ослаблення вразливостей, щодо яких вживаються пом'якшувальні заходи з метою мінімізації ризику вчинення кримінального правопорушення, безпосередньо впливає на зменшення його рівня. Іншими словами, наслідком ослаблення вразливостей стане зменшення ймовірних втрат від ризику, відповідно до ваги кожної з них. Таким чином, зміна впливовості вразливостей, до яких вживаються пом'якшувальні заходи, визначає їх ефективність щодо мінімізації ризику вчинення кримінального правопорушення оскільки змінює його рівень.

Для визначення ефективності пом'якшувальних заходів до загрози скористаємося формулою:

$$E_z = \sum_1^u w_z Q_z \quad (8)$$

де, E_z – значення ефективності пом'якшувальних заходів до загрози z , (%); W_{zu} – ваговий коефіцієнт вразливості u до загрози z [21]; Q_{zu} – відсоток ефективності пом'якшувального заходу до вразливості u до загрози z ; u – кількість вразливостей; z – кількість загроз.

Слід зазначити, що ефективність пом'якшувальних заходів розраховується щодо вагових коефіцієнтів вразливостей загрози, кожен з яких знаходиться у діапазоні значень від 0 до 1, а їх сума складає 1. В свою чергу ефективність кожного пом'якшувального заходу щодо відповідної вразливості загрози також буде знаходитися в діапазоні від 0 до 1 (або від 0 % до 100 %). Таким чином, значення ефективності пом'якшувальних заходів щодо певної загрози не перевищуватиме 100 % (або 1). При цьому діапазон ефективності пом'якшувальних заходів буде поширюватися від 0 % (якщо не заплановано жодного пом'якшувального заходу), до 100 % (якщо до кожної вразливості плануються пом'якшувальні заходи зі 100 % ефективністю).

Для нарощування можливостей проактивного підходу до управління ризиками вчинення кримінальних правопорушень, першочергову увагу слід приділяти плануванню заходів ослаблення вразливостей, які знаходяться у зоні небезпеки інституційної спроможності, а також та об'єктивно оцінювати очікувані результати.

Оцінка ефективності заходів, які планується вжити для мінімізації ризику вчинення кримінального правопорушення щодо конкретної загрози та підвищення інституційної спроможності конкретного органу, дає можливість визначити очікуваний рівень ризику. В свою чергу, на основі запланованих заходів мінімізації вразливостей, що потрапили у зону небезпеки інституційної спроможності, розраховуються очікувані після їх вжиття показники зміни ризику вчинення кримінального правопорушення. Як наслідок стає можливим прогнозування рівня ризику вчинення кримінального правопорушення, визначення діапазону ймовірних втрат від нього, та, відповідно, оцінка ефективності запланованих заходів як складової управління ризиком.

З метою розрахунку очікуваного діапазону ймовірних втрат від загроз, які потрапили до зони небезпеки інституційної спроможності, необхідно визначити їх вразливості. Протидія кожній такій вразливості щодо досліджуваної загрози належить до функцій конкретної інституції кластеру ризику вчинення кримінального правопорушення. Тому інституція, вразливість якої потрапила до зони небезпеки інституційної спроможності, разом із іншими інституціями у кластері ризику вчинення кримінального правопорушення, розробляє заходи з її мінімізації, враховуючи принципи визначення експертним методом рівнів їх ефективності та очікувані результати від запровадження.

Відповідно до ваги кожної з вразливостей, вжиття щодо них пом'якшувальних заходів, зменшує їх сукупний вплив на загрозу, що дозволяє оцінити їх сумарну ефективність щодо мінімізації ризику вчинення притаманного їй кримінального правопорушення.

Враховуючи зазначене, очікуваний діапазон ймовірних втрат від загрози буде обраховуватися як добуток оцінки ефективності запланованих пом'якшувальних заходів до загрози та діапазону ймовірних втрат від загрози, а очікуваний загальний діапазон ймовірних втрат від ризику вчинення кримінального правопорушення буде визначатися як сукупність очікуваних діапазонів ймовірних втрат від загроз, що входять до нього.

Водночас, очікуваний узагальнений діапазон ймовірних втрат від усіх ризиків вчинення кримінальних правопорушень у сфері економіки буде сумою усіх значень очікуваних діапазонів ймовірних втрат від усіх ризиків вчинення кримінальних правопорушень у сфері національної економіки.

Очікуваний показник ідентифікованої криміналізації національної економіки буде дорівнювати середньому значенню очікуваного узагальненого діапазону ймовірних втрат від усіх ризиків вчинення кримінальних правопорушень у сфері економіки по відношенню до обсягів виробництва валового внутрішнього продукту (реального) за визначений період:

$$Ekz(o) = \frac{\max kz(o) + \min kz(o)}{2} \quad \text{BBП}(real) \quad (9)$$

де, $Ekz(o)$ – очікуваний показник криміналізації національної економіки (ідентифікованої); $\max kz(o)$ – максимальне значення очікуваного

узагальненого діапазону ймовірних втрат від усіх ризиків вчинення кримінальних правопорушень у сфері економіки $\text{min}z(o)$ – мінімальне значення очікуваного узагальненого діапазону ймовірних втрат від усіх ризиків вчинення кримінальних правопорушень у сфері економіки; $\text{ВВП}(\text{real})$ – обсяг валового внутрішнього продукту (реального).

Враховуючи вищезазначене, матриця очікуваного рівня ризику вчинення кримінального правопорушення буде аналогічною матриці його загального рівня (рис. 3):

Загальний рівень ризику	Очікуваний рівень ризику		
	Високий (3)		
	Середній (2)		
Низький (1)			
	Ефективні (1)	Вдосконалюються або впроваджуються (2)	Ненадійні або не розроблені (3)
Ефективність запланованих пом'якшувальних заходів			

Рис. 3. Матриця очікуваного рівня ризику вчинення кримінального правопорушення, авторська розробка

Відповідно очікуваний рівень ризику вчинення кримінального правопорушення може мати наступні рівні (рис. 4).

Очікуваний рівень ризику	
3	Високий
2	Середній
1	Низький

Рис. 4. Шкала очікуваного рівня ризику вчинення кримінального правопорушення, авторська розробка

Здійснимо для прикладу розрахунок ефективності пом'якшувальних заходів, використовуючи вихідні дані, зазначені у табл. 3.

Таблиця 3. Вихідні дані для розрахунку ефективності пом'якшувальних заходів, авторська розробка

Вразливості, що потрапили до зони небезпеки інституційної спроможності, u	Оцінка експертним середовищем інституції ефективності запланованих пом'якшувальних заходів до вразливостей					
	Інституція А		Інституція В		Інституція С	
	W_z	$Q(p)_z$	W_z	$Q(p)_z$	W_z	$Q(p)_z$
1	0,02	86% (0,86)				
2	0,1	35% (0,35)				
3	0,07	62% (0,62)				
4			0,18	75% (0,75)		
5			0,03	57% (0,57)		
6					0,15	47% (0,47)

Планування пом'якшувальних заходів здійснюється інституціями кластеру ризику вчинення кримінального правопорушення.

В нашому випадку ефективність запланованих пом'якшувальних заходів до загрози буде становити:

$Ez=0,02*0,86+0,1*0,35+0,07*0,62+0,18*0,75+0,03*0,57+0,15*0,47=0,3182$
або 31,8 %.

Іншими словами, наслідки застосування пом'якшувальних заходів щодо загрози (z) зумовлять зменшення очікуваного діапазону ймовірних втрат на 31,8% порівняно з базовим діапазоном.

Далі, для розрахунку очікуваного показника ідентифікованої криміналізації національної економіки, використаємо дані обчислень загального показника ідентифікованої криміналізації національної економіки (табл. 2) та дані щодо ефективності запланованих пом'якшувальних заходів до загроз (табл. 4).

Таблиця 4. Вихідні дані щодо ефективності запланованих пом'якшувальних заходів до загроз щодо ризиків вчинення кримінальних правопорушень, авторська розробка

Статті, загрози:	Ефективність запланованих пом'якшувальних заходів щодо ризиків вчинення кримінальних правопорушень, передбачених статтями Кримінального кодексу України			
Статті Кримінального кодексу України	201 ³	204	212	233
Загроза 1	18,2%	22,8%	75,3%	33,7%
Загроза 2	12,4%	14,8%	19,6%	62,4%
Загроза 3	6,9%	4,7%	53,9%	81,1%

Очікуваний діапазон ймовірних втрат від загроз до ризику вчинення кримінального правопорушення, передбаченого статтею 2013 Кримінального кодексу України буде становити:

Загроза 1=[18,8;20]*(100%–18,2%)=[15,4;16,4];

Загроза 2=[12,2;13,1]*(100%–12,4%)=[10,7;11,5];

Загроза 3=[2,3;2,8]*(100%–6,9%)=[2,1;2,6].

Очікуваний діапазон ймовірних втрат від цього ризику:

[15,4;16,4]+ [10,7;11,5]+ [2,1;2,6]= [28,2;30,5].

Значення ефективності пом'якшувальних заходів за цим ризиком буде становити: [28,2;30,5]/ [33,3;35,9]=0,152 або 15,2%.

Аналогічно:

- для ризику вчинення кримінального правопорушення, передбаченого статтею 204 Кримінального кодексу України значення ефективності пом'якшувальних заходів буде становити 19%;

- для ризику вчинення кримінального правопорушення, передбаченого статтею 212 Кримінального кодексу України значення ефективності пом'якшувальних заходів буде становити 33,6%;

- для ризику вчинення кримінального правопорушення, передбаченого статтею 233 Кримінального кодексу України значення ефективності пом'якшувальних заходів становити 44,2%.

Таким чином, очікуваний узагальнений діапазон ймовірних втрат від усіх ризиків становить:

$$[28,2;30,5]+[22,3;23,7]+[64,1;65,4]+[0,71;0,92]=[115,3;120,5],$$

а узагальнене значення ефективності пом'якшувальних заходів –
 $[115,3;120,5]/ [158,7;165,4]=0,272$ або 27,2%.

Очікуваний показник ідентифікованої криміналізації національної економіки у такому разі буде становити:

$$Ekz(o)=((115,3+120,5)/2)/6\ 821,9=0,017$$
 або 1,7%.

Результати розрахунків очікуваного показника ідентифікованої криміналізації національної економіки зведені у табл. 5.

Таблиця 5. Результати розрахунку очікуваних діапазонів ймовірних втрат від ризиків вчинення кримінальних правопорушень та очікуваного показника криміналізації національної економіки (ідентифікованої) за 2024 рік, млрд гривень, авторська розробка

Показники	Діапазони ймовірних втрат від загрози ризиків вчинення кримінальних правопорушень, передбачених статтями Кримінального кодексу України			
	201 ³	204	212	233
Загроза 1	[15,4;16,4]	[14,2;14,9]	[3,9;3,9]	[0,6;0,7]
Загроза 2	[10,7;11,5]	[5,3;5,7]	[53,7;54,8]	[0,1;0,2]
Загроза 3	[2,1;2,6]	[2,8;3,1]	[6,5;6,7]	[0,01;0,02]
Очікуваний діапазон ймовірних втрат від ризику	[28,2;30,5]	[22,3;23,7]	[64,1;65,4]	[0,71;0,92]
Очікуваний узагальнений діапазон ймовірних втрат від усіх ризиків	[115,3;120,5]			
Середнє узагальненого діапазону ймовірних втрат від усіх ризиків	117,9			
Валовий внутрішній продукт (реальний), млрд. грн	6 821,9			
Очікуваний показник ідентифікованої криміналізації національної економіки	0,017 (або 1,7%)			

Підведемо підсумки розрахунків. Вони можуть бути інтерпретовані наступним чином: за рахунок реалізації запланованих інституціями заходів щодо вразливостей, які потрапили до зони небезпеки інституційної спроможності, очікується зменшення показника ідентифікованої криміналізації національної економіки з 2% до 1,7% або на 0,3 %.

Таким чином, наведена методика дає можливість інституціям прогнозувати наслідки пом'якшувальних заходів, що відкриває шлях до проактивного підходу до мінімізації ризиків вчинення кримінальних правопорушень та/або явищ, що їх формують. Цим самим інституції підвищують ефективність виконання власних превентивних функцій. По завершенню встановленого терміну дії запланованих пом'якшувальних

заходів, з метою перевірки їх дієвості, слід провести переоцінку ризиків вчинення кримінальних правопорушень. Це, зокрема, дає можливість виявити:

- зміни у зоні небезпеки інституційної спроможності (зокрема щодо відповідності сприйняття загрози та ефективності);
- оновлений загальний рівень ризику та діапазон ймовірних втрат від нього;
- зміну коефіцієнтів тенденцій впливу ризиків вчинення кримінальних правопорушень;
- зміну загального показника ідентифікованої криміналізації національної економіки.

Окрім того така переоцінка дозволяє визначити:

- загальний рівень досягнення ефекту (зокрема очікуваного) від пом'якшувальних заходів, що були заплановані та вживаються для мінімізації ризиків вчинення кримінальних правопорушень та/або явищ, що їх формують;
- ефективність кожного пом'якшувального заходу та шляхи його удосконалення;
- нові пом'якшувальні заходи;
- ефективність роботи інституцій щодо вжиття пом'якшувальних заходів;
- причини, які перешкоджають мінімізації ризиків.

Загалом запропоновані підходи дозволять вирішити на державному рівні питання планування, прогнозування та контролю в діючому інституціональному середовищі кластеру ризику вчинення кримінального правопорушення у сфері економіки.

Запропонована методика може використовуватися, як складова державного механізму управління ризиками вчинення кримінальних правопорушень у сфері економіки. Її застосування дозволить підвищити ефективність проактивних підходів, які застосовуються на інституціональному рівні з метою мінімізації ризиків, а також посилить ґрунтовність планування заходів та контроль за їх виконанням.

Висновки. Мінімізація ризиків вчинення кримінальних правопорушень в сфері економіки вимагає проактивного управління процесами їх виявлення, прогнозування тенденцій розвитку і протидії. Цьому має передувати комплексний аналіз існуючої у цій сфері ситуації, що неможливо без оперування низкою показників, які забезпечують оцінку ефективності (дієвості) запланованих та вжитих заходів із мінімізації ризиків вчинення зазначених кримінальних правопорушень.

На вирішення таких завдань і орієнтована запропонована методика аналізу ризиків вчинення кримінальних правопорушень у сфері економіки, застосування якої не лише розширює можливості та діапазон проактивних підходів протидії, що застосовуються на інституціональному рівні, але й дозволяє підвищити їх ефективність з метою мінімізації очікуваних негативних наслідків. Це, також посилює обґрунтованість пом'якшувальних заходів та контроль за їх виконанням шляхом надання можливостей попередження інституційної неспроможності, планування шляхів ослаблення

вразливостей, які знаходяться у зоні небезпеки інституційної спроможності та забезпечення об'єктивності оцінювання очікуваних результатів.

Важливим показником оцінювання ризиків вчинення кримінальних правопорушень в сфері економіки є коефіцієнт тенденції впливу ризику, який допомагає зрозуміти динаміку наслідків загрози у досліджуваному періоді та прогнозувати їх подальший розвиток з метою оцінки ефективності пом'якшувальних заходів як складової управління ризиком. Цей показник розраховується у вигляді динамічного ряду числових або відсоткових значень, що дозволяє оцінити його зміни у часі та їх напрямок.

Його використання, з одного боку, дає можливість визначити напрям тенденції впливу ризику та його вагомість, що підвищує ефективність ідентифікації причин, які перешкоджають мінімізації ризиків та негативно впливають на його поширення, а з іншого - дозволяє оперативніше реагувати на зміни такого впливу шляхом вжиття інституціональних заходів, застосування яких дозволить понизити рівень ризику вчинення кримінального правопорушення. Таким чином формується підґрунтя для оцінки інституційної спроможності державного органу.

Іншим показником, який допомагає оцінити сумарний вплив ризиків вчинення кримінальних правопорушень на економіку країни є показник ідентифікованої криміналізації національної економіки, який характеризує їх загальні негативні наслідки щодо економічного розвитку. Його використання дає можливість прогнозувати наслідки вчинення кримінальних правопорушень у сфері економіки, в тому числі і в залежності від вжиття пом'якшувальних заходів, що відкриває нові можливості у моделюванні сценаріїв розвитку національної економіки. Цей показник є підґрунтям для оцінювання економічної безпеки країни з метою підвищення ефективності прийняття управлінських рішень на державному рівні.

Для ефективного управління ризиком вчинення кримінального правопорушення у сфері національної економіки важливо оцінити доцільність і ефективність (дієвість) запланованих та вжитих заходів щодо мінімізації вразливостей, які потрапили у зону небезпеки інституційної спроможності. Тут слід забезпечити прогнозування наслідків пом'якшувальних заходів. Це необхідно для переоцінки ризиків вчинення кримінального правопорушення та планування більш ефективних пом'якшувальних заходів для їх мінімізації. Окрім того, з'являється можливість вирішувати питання покращення застосування превентивних функцій державних інституцій у кластері ризику.

При плануванні пом'якшувальних заходів важливо встановити фактичну дієвість кожного з них для оцінки ефекту від їх вжиття, а також ідентифікувати причини, які зумовлюють недостатню ефективність пом'якшувальних заходів, перешкоджають їх належному впровадженню. Водночас, перевірка дієвості пом'якшувальних заходів формує інформаційне підґрунтя для переоцінки ризиків вчинення кримінальних правопорушень у сфері економіки.

В цілому, запропонована методика є ефективним інструментом оцінювання ризиків вчинення кримінальних правопорушень у сфері економіки та управління ними. Її застосування дає можливість інституціям

кластеру протидії кримінальним правопорушенням у сфері економіки підвищити ефективність проактивних підходів, які застосовуються з метою покращення інституційної спроможності. Водночас це сприяє підвищенню ефективності заходів мінімізації ризиків, внесенню необхідних змін у нормативно-правову базу, а також посиленню ґрунтовності планування заходів та контролю за їх виконанням.

1. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) / О.І. Барановський. К.: Київ. Нац. Торг.-екон.ун-т, 2004. 759 с.
2. Вігліньський В.В., Великоіваненко Г. І. Ризикологія в економіці та підприємстві : монографія. К. : КНЕУ, 2004. 480 с.
3. Вігліньський В. В. Аналіз, оцінка і моделювання економічного ризику. К. : Деміур, 1996. 212 с.
4. Власюк О.С. Економіко-математичне моделювання процесів соціально-економічного розвитку України / О.С. Власюк. Київ : ДННУ "Акад. фін. управління", 2011. 520 с.
5. Власюк О.С. Економічна безпека України в умовах ринкових трансформацій та антикризового регулювання моногр. К. : ДННУ «Акад. фін. управління», 2011. 480 с.
6. Власюк О.С. Актуальні проблеми фінансової безпеки України в умовах посткризової трансформації : монографія / О. С. Власюк. К. : НІСД, 2014. 432 с.
7. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія / В. М. Геєць, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова, О. І. Черняк та ін. ; за ред. В. М. Гейця. Харків : Інжек, 2006. 240 с.
8. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М.М. Єрмошенко. К., 2001. 309 с.
9. Живко З.Б. Економічна безпека підприємства: сутність, механізми забезпечення, управління : монографія. Львів : Ліга-Прес, 2012. 260 с
10. Камінський А.Б. Моделювання фінансових ризиків. Монографія. К: ВПЦ «Київський університет», 2006. 304 с.
11. Маслій О. А. Методичні засади ідентифікації загроз економічній безпеці держави. Економіка і регіон. 2017. No 6. С. 28–34.
12. Онищенко С. В., Пугач О. А. Загрози економічній безпеці України: сутність, оцінювання та механізм упередження : монографія. Полтава : ПолтНТУ, 2015. 337 с.
13. Пирожков С. І. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України. Київ : НІПМБ, 2003. 42 с.
14. Економічні ризики: методи вимірювання та управління: Навчальний посібник / Скопенко Н.С., Федулова І. В., Мазник Л. В., Кириченко О.М., Удворгелі Л. І.; за заг. ред. Скопенко Н.С. К. : НУХТ, 2021. 344 с.
15. Система економічної безпеки держави / за заг. ред. А. І. Сухорукова / Нац. ін-т проблем міжнар. безпеки. РНБО України. К. : Стилос, 2009. 685 с.
16. Ястремський О. І. Моделювання економічного ризику. К.: Либідь, 1992. 677 с.
17. Власюк О.С., Камінський А.Б., Чинчик А.А., Голубка С.М. Потенціал застосування теплових матриць для оцінювання ризиків кримінальних правопорушень у сфері національної економіки / О. Власюк, А. Камінський, А. Чинчик, С. Голубка // Актуальні проблеми економіки, № 5 (287), 2025. С. 434-446.
18. Чинчик А., Голубка С. Імперативи розрахунку відповідності сприйняття рівня загрози та тенденції її розвитку як детермінанти інституційної вразливості / А. Чинчик, С. Голубка // Актуальні проблеми економіки, № 3 (285), 2025. С. 407-420.
19. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
20. Методика національної оцінки ризиків відмивання коштів, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення в Україні (оновлена 2024 року). https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/%D0%9D%D0%9E%D0%A0/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8/METODOLOGY_2024.pdf.
21. Камінський А., Чинчик А., Голубка С. Дослідницька парадигма оцінювання ризику економічної безпеки за скоринговою моделлю. / А.Камінський, А. Чинчик, С. Голубка // Науковий журнал «Modeling the development of the economic systems». 2025, №2. С. 303-315.

1. Baranovskiy O.I. Finansova bezpeka v Ukraini (metodolohiia otsinky ta mekhanizmy zabezpechennia) / O.I. Baranovskiy. K.: Kyiv. Nats. Torh.-ekon.un-t, 2004. 759 s.
2. Vitlinskyi V.V., Velykoivanenko H. I. Ryzkolohiia v ekonomitsi ta pidpriemnytstvi : monohrafiia. K. : KNEU, 2004. 480 s.
3. Vitlinskyi V. V. Analiz, otsinka i modeliuvannia ekonomichnogo ryzyku. K. : Demiur, 1996. 212 s.
4. Vlasniuk O.S. Ekonomiko-matematychni modeliuvannia protsesiv sotsialno-ekonomichnogo rozvytku Ukrainy / O.S. Vlasniuk. Kyiv : DNNU "Akad. fin. upravlinnia", 2011. 520 s.
5. Vlasniuk O.S. Ekonomichna bezpeka Ukrainy v umovakh rynkovykh transformatsii ta antykrizovoho rehuliuвання monohr. K. : DNNU «Akad. fin. upravlinnia», 2011. 480 s.
6. Vlasniuk O.S. Aktualni problemy finansovoi bezpeky Ukrainy v umovakh postkrizovoi transformatsii : monohrafiia / O. S. Vlasniuk. K. : NISD, 2014. 432 s.
7. Modeliuвання ekonomichnoi bezpeky: derzhava, rehion, pidpriemstvo : monohrafiia / V. M. Heiets, M. O. Kyzym, T. S. Klebanov, O. I. Cherniak ta in. ; za red. V. M. Heitsia. Kharkiv : Inzhpek, 2006. 240 s.
8. Iermoshenko M.M. Finansova bezpeka derzhavy: natsionalni interesy, realni zahrozy, stratehiia zabezpechennia / M.M. Yermoshenko. K., 2001. 309 s.
9. Zhyvko Z.B. Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist, mekhanizmy zabezpechennia, upravlinnia : monohrafiia. Lviv : Liha-Pres, 2012. 260 s
10. Kaminskyi A.B. Modeliuвання finansovykh ryzykiv. Monohrafiia. K: VPTs «Kyivskiy universytet», 2006. 304 s.
11. Maslii O. A. Metodychni zasady identyfikatsii zahroz ekonomichnii bezpetsi derzhavy. Ekonomika i rehion. 2017. No 6. S. 28–34.
12. Onyshchenko S. V., Puhach O. A. Zahrozy ekonomichnii bezpetsi Ukrainy: sutnist, otsiniuvannia ta mekhanizm uperedzhennia : monohrafiia. Poltava : PoltNTU, 2015. 337 s.
13. Pyrozhkov S. I. Metodychni rekomendatsii shchodo otsinky rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy. Kyiv : NIPMB, 2003. 42 s.
14. Ekonomichni ryzyky: metody vymiriuvannia ta upravlinnia: Navchalnyi posibnyk / Skopenko N.S., Fedulova I. V., Maznyk L. V., Kyrychenko O.M., Udvorheli L. I.; za zah. red. Skopenko N.S. K. : NUKhT, 2021. 344 s.
15. Systema ekonomichnoi bezpeky derzhavy / za zah. red. A. I. Sukhorukova / Nats. in-t problem mizhnar. bezpeky. RNBO Ukrainy. K. : Stylos, 2009. 685 s.
16. Yastremskiy O. I. Modeliuвання ekonomichnogo ryzyku. K.: Lybid, 1992. 677 s.
17. Vlasniuk O.S., Kaminskyi A.B., Chynchyk A.A., Holubka S.M. Potensial zastosuvannia teplovykh matryts dlia otsiniuvannia ryzykiv kriminalnykh pravoporushen u sferi natsionalnoi ekonomiky/ O. Vlasniuk, A. Kaminskyi, A. Chynchyk, S. Holubka // Aktualni problemy ekonomiky, № 5 (287), 2025. S. 434-446.
18. Chynchyk A., Holubka S. Imperatyvy rozrakhunku vidpovidnosti spryniattia rivnia zahrozy ta tendentsii yii rozvytku yak determinanty instytutsiinoi vrazlyvosti / A. Chynchyk, S. Holubka // Aktualni problemy ekonomiky, № 3 (285), 2025. S. 407-420.
19. Kryminalnyi kodeks Ukrainy vid 5 kvitnia 2001 roku № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
20. Metodyka natsionalnoi otsinky ryzykiv vidmyvannia koshtiv, finansuvannia teroryzmu ta finansuvannia rozpovsuidzhennia zbroi masovoho znyshchennia v Ukraini (onovlena 2024 roku). https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/%D0%9D%D0%9E%D0%A0/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8/METODOLOGY_2024.pdf.
21. Kaminskyi A., Chynchyk A., Holubka S. Doslidnytska paradyhma otsiniuvannia ryzyku ekonomichnoi bezpeky za skorynhovoiu modelliu. / A.Kaminskiy, A. Chynchyk, S. Holubka // Naukoviy zhurnal «Modeling the development of the economic systems». 2025, №2. S. 303-315.